

icipata, ut in Tractatu de visione Dei disp. 6. art. unico, ostendimus. Secunda mensuratur ævo, quia licet in se sit indefectibilis & incorruptibilis, comparatur tamen aliquam mutabilitatem ex parte subiecti in quo est, & aliarum operationum que illi adjunctæ sunt. Tertii generis operationes, nec æternitate participata, nec ævo mensurari possunt, sed tempore continuo, si sint continuæ; discreto vero, si discretæ. Dicitur autem tempus discretum, ex eo quod sicut ex multis unitatibus constat numerus, qui est quantitas discreta; ita ex multis actionibus Angelorum sibi succedentibus, vel potius ex durationibus illarum, confurgit mensura quedam durationis illarum actionum, quam Theologi vocant *tempus discretum*; tempus quidem, quia est duratio habens prius & posterius, quod propriam est temporis: discretum vero, quia illæ actiones ex quibus confurgit, succedunt sibi, non continue, sed discrete, sicut in numero unitates. Ratio vero constituendi hanc mensuram, hæc fuit: quia illæ actiones cum sint defectibiles & mutabiles, nec æternitate, nec ævo mensurari possunt; nec tempore continuo nostro vel angelico; cum sint discretæ, & sibi continuo non succedant: Ergo debent mensurari tempore angelo discreto, si sint inter se incompossibiles: quod addo, quia ut ex illis operationibus diversa instantia fiant, debent esse tales ut simul esse non possint; si enim simul esse possint, eodem instanti mensurari possunt, subindeque non habent vim sufficientem ad constituendam successione que in tempore requiritur. Quædam autem datur in Angelis operationes que sint simul incompossibiles, patet: quia Angeli non possunt simul & unico intuitu omnia intelligere & consequenter debent aliqua objecta post alia cognoscere; secundum quod ordo objectorum exoptat.

6. Quantum ad operationes Angeli virtualiter transeuntes, advertendum est illas dupliciter posse considerari, primo active, & ex parte Angeli, seu ut sunt in Angelo: secundo passive, & quantum ad eorum effectus. Primo modo mensurantur tempore discreto, si sint discretæ, vel continuo, si sint continuæ, quia sub hac ratione sunt spirituales, & a tempore nostro independentes: altero vero modo mensurantur tempore nostro, quia secundum effectus quos ad extra ponunt, corporeæ sunt, & temporis nostro subdantur. Ita colligitur ex D. Thoma hic art. 3. ubi loquens de tempore mensurante motum Angeli, ait: *Istud tempus sive sit tempus continuum, sive non, non est idem cum tempore quod mensurat motum cali, & quo mensurantur omnia corporalia que habent mutabilitatem ex motu cali: motus enim Angeli non dependet ex motu cali. Et in 1. dist. 37. q. 4. art. 3. Nullus motus (inquit) mensuratur per motum cali, nisi qui est ordinatus ad ipsum: unde etiam probant Philosophi, quod si essent plures mundi, opereretur esse plures motus & plura tempora. Unde cum motus Angeli nullum ordinem habeat ad motum cali, & præcipue si motus ejus dicatur processu operationum, ut dictum est, oportet quod non mensuretur tempore, quod est mensura primi mobilis, sed alio tempore, cujus temporis naturam ex natura motus accipere oportet.*

7. Dices: Actiones intellectus nostri mensurantur tempore primi mobilis, licet sint spirituales: Ergo etiam actiones Angelorum, licet spirituales, eodem tempore mensurari possunt.

Respondetur negando consequentiam: quia anima existens in corpore, pendet ab eo tam in modo essendi, quam in modo operandi, & sic non mirum, quod quantum est in corpore quod amissibiliter informat, tempore illo mensuretur: Angelus autem est omnino a rebus corporeis independentes consequenter tempore nostro mensurari non potest, sed illud necessarium exigit superioris ordinis & rationis; & secundum se continuas operationes tempore continuo spirituale, secundum discretas vero, spirituale discretum exoptat.

Quæres primo, an ævum sit unum tantum vel multiplex?

8. Respondetur ævum posse dupliciter sumi: Primo large & improprie, pro qualibet duratione rei incorruptibilis, & sic manifestum est illud non posse poni unum tantum pro omnibus Angelis & rebus incorruptibilibus, cum illorum durationes multæ sint, & tot quot sint eorum existentia: sicut si tempus accipitur solum pro duratione cujuscumque motus, non potest esse unum tantum, sed tot dantur tempora, quot sunt motus durantes: qua ratione dixit Augustinus 11. confess. cap. 33. *An si cessarent cali lumina, & moveretur vasa signati, non esset tempus quo mensuramur eos gressus?* Et rursus, *Conjussam vero cum sol staret, ut videtur, sive prælium perageret, sol stabat, sed tempus ibat.* Secundo ævum potest sumi stricte, pro duratione maxime regulari & uniformi, durationem cujuscumque substantiæ incorruptibilis mensurante; & sic unicum datur ævum, ut docet D. Thomas supra quest. 10. art. 6. *Quis (inquit) cum unum quodque mensuratur simplicissimo sui generis, ut dicitur 10. metaph. oportet quod esse omnium æviteriorum mensuratur esse primi æviteriorum; quod tanto simplicius est, quanto prius.* Sicut etiam videmus in tempore, quod in ratione men-

sura unicum est, duratio scilicet motus diurni primi mobilis: qui cum sit omnium simplicissimus & uniformissimus, ad ipsius durationis uniformitatem, reliquas durationes motuum reducamus.

Quodnam autem sit supremum æviteriorum, in quo 9. tamquam in proprio subiecto ævum in ratione mensuratur residet? disputant Theologi. Quidam sentiunt illud in Lucifero residere, quia ille est supremus omnium Angelorum, nec naturalem uniformitatem in durando & operando ex peccato suo amisit, cum naturalia omnia manserint integra in demonibus. Ita Bannez & Zuzel supra q. 10. art. 6. Alii existimant ævum simpliciter & omnibus consideratis esse in anima Christi, quia ex unione ad Verbum majorem participat immutabilitatem & manendi uniformitatem, quam Angeli, & licet sit illis inferior in natura, est tamen superior in gratia, qua reddit naturam magis elevatam uniformem, ac propinquioram æternitati. Ita Nazarius supra art. 6. ejusdem questionis citata controvers. 1. Pro qua etiam sententia citantur aliqui Thomistæ, suppresso nomine, a Pererio lib. 12. de principiis rerum naturalium cap. 14.

Cæterum neutra sententia conformis est D. Thoma. 10. Non prima, nam S. Doctor in 2. dist. 29. q. 1. art. 2. ad 5. & opus 36. cap. 5. & quodlib. 5. art. 7. expresse negat ævum subjective esse in Lucifero, quia ævum consideratum in ratione mensuræ, non respicit esse simpliciter & absolute, sed esse secundum quod habet minus de mutabilitate accidentali adjunctum: Unde quia Lucifer, ab uno summo bono recedens, variis se immerit rerum quarum primatum ambivit affectibus, aliisque inordinatis, ac depravatis mutationibus, in cuius signum dicitur illi Ezechiel. 28. *In multitudine negotiationis tue repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti: ideo operando amisit rationem mensuræ respectu aliorum æviteriorum.* Unde ait D. Thomas opusculo citato: *Supposito quod Lucifer fuisset maximus Angelorum, si fuisset, in eo foret ævum ut in subiecto: sed quia ejus natura non est perfecta perfectione gloria æternæ, non est in eo aliquid quod sit illis mensura, sed in eo magis inter omnes est gloriæ participatio.*

Neque obstat quod in speculabilibus Lucifer manserit 11. æque perfectus sicut antea: sufficit enim quod in practico ita sit mutatus, quod majorem mutabilitatem & difformitatem in operando incurrit. Præterquam quod valde credibile est, quod ad verens se ex inclinatione & ordinatione naturali inclinari ad intelligendum sine divisione specierum suarum, dividit illas ex odio in Deum, & sepius cum illa decisione cognoscit, quam aberrat ab eo, quod est secundum modum conaturalium & proportionatum suæ nature, ut ita verificetur quod in inferno: *nullus ordo, sed sempiternus horror in habitaculo,* ut dicitur Job cap. 10.

Alia sententia, licet pia ac probabilis videatur, est etiam a mente D. Thom. & a veritate aliena: tum quia idem S. Doct. locis citatis docet ævum residere in supremo bonorum Angelorum: tum etiam quia licet anima Christi excedat in donis supernaturalibus omnes Angelos, in naturalibus tamen minoratur est paulo minus ab Angelis, ut dicitur Pslm. 8. & ad Hebræos 1. ævum autem est mensura naturalis ordinis, & daretur in Angelis, si essent in puris naturalibus.

Addo quod operationes Christi, extra visionem Beati 13. sicam, etiam si supernaturales sint, in modo tamen operandi, qui conformatur modo naturali, minus universaliter modo procedunt, quam operationes Angeli; sicut de speciebus scientiæ insula anime Christi docet S. Thom. 3. p. quest. 11. art. 6. & sic minus redigantur ad unitatem & uniformitatem, quam species Angelorum: illud autem habet rationem mensuræ, quod simpliciter & uniformius est: Ergo ævum in ratione mensuræ non est subjective in anima Christi. Multo minus est in anima Beatissime Virginis, ut quidam volunt: quia licet illa in beatitudine & donis supernaturalibus omnes Angelos excedat, est tamen in natura illis inferior; uniformitas autem manendi & operandi in æviteriorum, præcipue attenditur ex natura ipsius substantiæ spiritualis, ut pertinet ad ordinem naturalem, licet illa possit augmentum ex gratia & gloria recipere: unde S. Thomas opusculo citato ait: *Ille qui perfectiorem naturam habet in gloria, habet in se unde alii mensurantur.*

Dicendum igitur est cum eodem S. Doctore locis citatis, & cum pluribus ejus Discipulis, Lucifero peccante, durationem Angeli supremi qui remansit in gratia, rationem mensuræ accepisse respectu durationum aliorum Angelorum: quia illa retinet majorem uniformitatem naturalem in suis operationibus, quæ ex adhesionem ad Deum, & unionem ad summum Bonum, per gratiam & gloriam, perfectam & consummatam fuit. Sicut enim si daretur quod angeli motus primi mobilis deficeret ab illa uniformitate & regularitate quam habet, statim ejus duratio rationem mensuræ respectu motuum inferiorum amitteret, & illa ratio mensuræ remaneret aut resisteret in corpore caelesti quod magis uniformiter & regulariter moveretur: ita pariter statim atque Lucifer, per peccatum ab uno summo

bono

bono recedens defecit a regularitate & uniformitate quam habebat in operando, amisit rationem mensuræ respectu aliorum Angelorum; & supremus inter bonos Angelos, qui immobilis permansit in regularitate & uniformitate quam habebat in operando, rationem illam mensuræ accepit. Nec est inconveniens, quod ævum possit mutare subiectum materialiter loquendo: nam formaliter non mutat, cum subiectum ævi formaliter, sit illa substantia immutabilis, quæ minor immutabilitati in operando conjuncta est, seu quæ est radix operationum magis regularium & uniformium, ubiqueque alias hoc invenitur. Sicut locus formaliter sumptus, & centro mundi, quæcumque alias illa sit materialiter & in individuo. Et sic si ille qui est supremus Angelus, & minori mutabilitate obnoxius, redderetur mutabilior quam ille qui est inferior, amitteret ejus duratio rationem ævi seu mensuræ, quæ petit majorem uniformitatem; & duratio inferiori Angeli qui maneret uniformior, diceretur ævum, seu mensura durationis aliorum Angelorum.

14. Dices: Ad hoc ut aliqua duratio possit dici mensura respectu aliarum, oportet quod sit notior illis; ad hoc enim mensura ordinatur; ut per eas nobis notificetur quantitas mensurati. Sed duratio Angeli supremi, non est quid notius, quam sint durationes ceterorum Angelorum: Ergo non obtinet rationem mensuræ. Minor probatur: Quia quilibet Angelus inferior longe clarius cognoscit propriam & intrinsecam durationem, & ea omnia quæ sunt intra se, quam durationem & alia quæ sunt in Angelo superiori: Ergo duratio Angeli supremi, non est quid notius, quam durationes ceterorum Angelorum.

15. Respondetur, ad rationem mensuræ non semper requirit quod sit notior quod nos, & ex parte cognoscentis, sed sufficere quod sit notior quoad se, & ex parte rei cognite: causa enim est mensuræ perfectionis effectus, quia licet effectus sint magis & prius nobis noti quam cause, via originis & imperfectionis, tamen cause sint magis notæ quoad se, & via perfectionis & resolutionis: unde ut perfectæ & scientiæ effectus cognoscimus, deducimus eos in principia & causas, & eorum perfectionem, ex perfectione & nobilitate cause venamur, ac metimur. Quare licet Angelus inferior conaturalis, & cogitatione magis sit proportionata, magisque adequante modum cognoscibilitatis objecti, propriam & intrinsecam durationem, & ea omnia quæ sunt intra se cognoscit; qui tamen cognoscendo Angelum superiorem, videt ejus durationem longe perfectiorem & regularem esse ea quæ sibi fuisse operationibus naturalibus convenit, istam in durationem Angeli supremi, operationumque ejus, tamquam ad regulam ac mensuram reducit, & uniformitatem suæ durationis, per uniformitatem durationis Angeli superioris cognoscit.

16. Quæres secundo, an sit unum numero tempus Angelorum, quod sit mensura actuum liberorum, sicut est unum eorum ævum, quod illorum operationes naturales & necessarias mensurantur?

Ratio dubitandi est, quia actiones libera Angeli supremi non videntur habere uniformitatem requisitam ad rationem mensuræ, cum ipse possit habere plures vel pauciores operationes liberas, vel eam omnem actum liberum suspendere, subindeque videtur in eo non dari unum numero tempus continuum, vel discretum, quo mensurentur actus liberi aliorum Angelorum.

Deinde, Actiones libera Angeli superioris, non sunt cognitæ ab inferiori, sed ei occultæ: Ergo non habent rationem mensuræ, quæ debet esse notior mensurato.

Præterea, Angelus inferior in suis actionibus liberis, nullo modo subicitur superiori: Ergo quoad istas operationes, nullo modo mensuratur ab illo.

Denique contingere potest, quod dum Angelus inferior libere operatur, superior nullum actum liberum eliciat: Ergo non poterit tunc actio libera Angeli inferioris regulari & mensurari per tempus & durationem operationis libera Angeli superioris.

Propter hæc argumenta plures ex nostris Thomistis negant dari unum tempus in supremo Angelo, quo actiones libera Angelorum inferiorum mensurentur, sicut datur unum ævum, quod naturales ac necessarias metitur illorum operationes, nempe cognitionem naturalem qua se cognoscit, & amorem quo se naturaliter diligit.

17. Nihilominus Cajetani sententia, quæ unum numero tempus in supremo Angelo magis ordinate & regulariter operante agnoscit, videtur probabilior, ac principii supra statuti conformior. Ratio autem hujus est, quia illa quæ sunt multiplicata & dispersa, debent mensurari & regulari per illud in quo sunt magis unita; per ea enim quæ ad majorem unitatem accedunt, cetera mensuramus & regulamus, ut docet Aristoteles 4. Physic. cap. 14. Sed multæ operationes Angelorum inferiorum, reperiuntur in unica supremi Angeli operatione unitæ: cum hic intelligat per species universaliores, pluraque objecta representante, quam Angelus inferior; ita ut si quatuor aut quin-

Theol. Cont. Tom. II.

que operationes requirantur in Angelo inferiori ad aliqua objecta cognoscenda, quæ aliquando vel etiam una in Angelo superiori ad eorumdem cognitionem sufficiant; quia aliquando una species representat intellectui Angeli superioris illa omnia quæ per quatuor vel quinque species intellectui Angeli inferioris representantur: Ergo Angelus supremus est in operando mensura & regula inferiorum; & per consequens duratio etiam operationum ipsius, est mensura & regula durationis operationum Angeli inferioris. Sicut enim per unam speciem, & unam intellectionem, Angelus superior cognoscit ea quæ per plures species & intellectiones ab inferiori cognoscuntur, ita unico instanti intellectione perlustrat illa in quorum cognitione plura instantia Angelus inferior consistit.

Ex quo patet responsio ad primum fundamentum ad 18. verba sententiæ: licet enim Angelus superior possit habere modo plures, modo pauciores actiones liberas; quia tamen per species magis universales intelligit quam Angelus inferiores, & plures rationes percipit in quolibet objecto, minus multiplicat suas operationes quam Angelus inferiores: ubi autem est minor multiplicitas, est major simplicitas ac uniformitas; quia diversitas & confusio nascitur ex multitudine minus ordinata: unde in actibus liberis Angeli supremi, reperitur uniformitas sufficiens ad rationem mensuræ.

Ad secundum respondetur, quod licet operationes libera Angeli superioris ex se & ex natura sua sint occultæ, sunt tamen manifestabiles, & de facto plures manifestantur Angelis inferioribus, per illuminationes, locutiones, aliisque actiones hierarchicas; quod sufficit ut modus procedendi Angeli superioris in suis operationibus liberis possit ab inferiori cognosci, eique pro regula & mensura suorum actuum liberorum deservire. Ex quo habes solutionem ad tertium: licet enim Angelus inferior in suis operationibus liberis non subdatur superiori Angelo effective, ei tamen subditur exemplariter, quatenus ad ejus modum operandi simpliciter & magis uniformem debet se conformare; sicut etiam esse unius non dependet ab alio effective, & tamen, ut supra vidimus, mensuratur per ævum & durationem alterius: ad rationem enim mensuræ, ut talis est, non requiritur necessarium quod sit causa effectiva respectu mensurati, sed sufficit quod sit causa exemplaris illius.

Ad ultimum dicendum est, quod si contingat Angelum supremum nullum elicere actum liberum, dum inferior libere operatur, tunc operatio libera Angeli inferioris mensurabitur vel tempore particulari & intrinseco, non vero tempore communi & extrinseco, in solo supremo Angelo existente, sicut cum tempore Johæ filii, ac per consequens primum mobile, in quo est tempus, stetit, motus corporum inferiorum, tempore solum particulari & intrinseco, non autem communi & extrinseco mensurabantur: Vel tunc operatio libera alterius Angeli superioris; poterit habere rationem regulæ & mensuræ respectu actus liberi elicit ab inferiori: sicut supra dicebamus, quod si motus primi mobilis cessaret, vel ab ea quam habet regularitate & uniformitate deficeret, tunc ratio mensuræ respectu motuum inferiorum, in alio corpore caelesti resisteret, quod magis uniformiter & regulariter moveretur: *Accidit enim temporis quod sit numerus motus Firmamenti* (inquit D. Thom. infra quest. 66. art. 4. ad 3.) *in quantum hic motus est primus motuum: si autem esset alius motus primus, illius motus mensura esset tempus, quia omnia mensurantur primo sui generis.* Propter hoc fortasse Aristoteles definiens tempus, solum ait illud esse numerum motus primi mobilis: quia accidentale est temporis, quod per motum primi mobilis, vel alterius corporis caelestis, mensuretur.

DISPUTATIO VII.

De Quidditate cognitionis Angelicæ.

Ad quest. 54. D. Thomæ.

Explicatis his quæ ad substantiam Angeli pertinent, consideratam tam in ordine ad se, quam per respectum ad alia, exponenda nobis sunt cum D. Thoma ea quæ spectant ad ejus cognitionem; quæ sunt præcipue quatuor, nempe quidditas ejusmodi cognitionis: medium ipsius, scilicet species intelligibilis; res seu objecta quæ ab ea attinguntur; & modus quo illa fit. De quibus distulit S. Doctor a q. 54. usque ad 59. De primo agemus in hac disputatione; de aliis vero in sequentibus.

